

Opgave 4: Elevoplæg om kvinder i korstogsbevægelsen

1. Læs den nedenstående introduktion – samt de tilhørende kilder, der henvises til.
2. Lav et kort oplæg, hvori følgende spørgsmål besvares:
 - a) Beskriv Eleonora af Aquitanien og hendes engagement i korstogsbevægelsen.
 - b) Hvad siger hendes historie om kvinders rolle i korstogsbevægelsen?
 - c) Hvordan fremstillede William af Tyrus og William af Salisbury Eleonora af Aquitanien?
3. Lav et kort oplæg, hvori følgende besvares:
 - a) Hvad var oftest årsagerne til, at kvinder drog med på korstog?
 - b) Hvilke problemer havde korsridderne koner hjemme i Europa?
 - c) Hvad siger kvindernes deltagelse i kamphandlingerne på trods af tidens kønsroller om korstogsbevægelsens appel til middelalderens europæere (se tekstuddrag herunder).
 - d) Hvilke forestillinger om kvinder i kamp afspejler Chanson d'Antioche (se tekst 172)?
 - e) Hvordan beskriver Imad Ad-Din de kvindelige kristne korsfarere (tekst 184)?
 - f) Hvordan beskriver Usama ibn Munqidh frankernes kønsroller (tekst 184)?
4. Se video:
<https://www.youtube.com/watch?v=NujhCEBoF7s>

Notér dine svar på spørgsmålet: Hvilken rolle spillede kvinder i korstogsbevægelsen - ifølge Real Crusades History?

5. Se video:
<https://www.youtube.com/watch?v=BI-OAX4D69g>

- samt læs artiklen på Wikipedia:

<https://en.wikipedia.org/wiki/Melisende, Queen of Jerusalem>

Lav et oplæg, hvori følgende besvares:

- a) Hvilke argumenter fremfører Real Crusades History i videoen for, at dronning Melisende skulle have været en dårlig statsleder for kongeriget Jerusalem?
- b) Hvilke argumenter fremfører forfatteren til det engelske Wikipedia opslag for, at dronning Melisende var en god statsleder for Kongeriget Jerusalem?
- c) Tag selv begrundet stilling til om dronning Melisende var en god eller dårlig statsleder for Kongeriget Jerusalem. Hvad kan årsagerne være til de forskellige vurderinger af dronning Melisende af Jerusalem?

Introduktion: Kvinder i korstogsbevægelsen

Det er sjældent, at vi hører kvinder på korstog, men ud fra de spredte vidnesbyrd ved vi, at kvinder deltog i korstogsbevægelsen. F.eks. findes bevaret et skøde fra en kvinde ved navn Emerias af Alteias, som ønskede at deltage som pilgrim i det første korstog. I et skøde fra 1098 siger hun, at hun havde aflagt korstogsløftet, idet hun "... fastgjorde korset på sin højre skulder" og bad den lokale biskop Isnarnus af Toulouse om at velsigne hende på hendes vej mod Jerusalem. Biskop Isnarnus var tilsyneladende overrasket over Emerias anmodning og han forsøgte at tale hende fra hendes

forehavende om at drage på korstog, idet han skrev til hende, at "... det ville være bedre for hende, hvis hun byggede et hus til Guds ære, således at de fattige også kunne tage imod Kristus..." Det lykkedes for biskoppen at tale Emerias fra at drage mod Jerusalem og i stedet donere land til klosteret i Skt. Orens, men Emerias af Alteias eksempel viser, at kvinder også kunne tage korset og deltage som pilgrimme. Nogle kvinder valgte at følge deres mænd på pilgrimsrejsen, som f.eks. Florina, der ledsagede den danske prins Svend i forbindelse med Det første korstog (se tekst 165).

Billede i fransk manuskript fra 1300-tallet viser brylluppet i 1137 mellem Eleonora af Akvitanien og Kong Ludvig d. 7 af Frankrig og til højre deres skibsrejse i 1146 på vej under Det Andet Korstog mod Det Hellige Land.

Kvinder deltog kun undtagelsesvis og i ekstreme situationer - f.eks. under belejringer - direkte i kamphandlingerne, men mange kvinder spillede en meget aktiv rolle i middelalderens korstogsbevægelse. Dette gælder f.eks. Eleonora af Aquitanien. Hun beskrives som en viljestærk, smuk og meget selvstændig kvinde i korstogstidens Europa. Hun var fransk dronning i 1138-52 og engelsk dronning i 1154-89. Berømt for sin skønhed og karakterstyrke, sine stormfulde ægteskaber og sit aktive engagement i korstogsbevægelsen var Eleonora af Aquitanien på mange måder en usædvanlig kvinde i højmiddelalderen. Efter faderens død arvede hun hertugdømmet Aquitanien og grevskabet Poitou, hvilket gjorde hende til en af Europas rigeste og mægtigste kvinder. Som fyrstedatter fik hun en god uddannelse i at læse og skrive latin, i litteratur og i mere mandlige beskæftigelser som ridning og jagt. Som 15-årig blev hun gift i 1137

med den franske konge Ludvig d. 7. og som 19-årig blev hun grebet af korstogsbevægelsen og ønskede at slutte sig til Det Andet Korstog for at undsætte den kristen-armenske by Edessa, som var faldet til muslimerne i 1144. I en af de mere vilde beretninger om Eleonora skulle hun have klædt sig som amazone, en slags krigerkvinde, og have taget korset og aflagt korsridderløfte, efter at munken Bernard af Clairvaux havde afholdt en opflammende prædiken for Det Andet Korstog. Den historie passer næppe, men med et større følge af hofdamer og trehundrede krigere insisterede hun på selv at deltage aktivt i korstoget - i egenskab af feudaltherre for krigerne og ridderne fra Aquitanien.

Den byzantinske historiker Niketas Choniates¹ skrev omkring 1200 i sin 'Historia' om den tyske hærgruppe på Det Andet Korstog, som i 1147 drog forbi Konstantinopel. Her berettede Choniates om skamløse kvinder, der red sammen med hæren og var udstyret som krigere og derfor mindede ham

¹ Niketas Choniates; "Historia" her citeret fra side 40 i Michael R. Evans; "Inventing Eleanor: The Medieval and Post-Medieval Image of Eleanor of Aquitaine", Bloomsbury Academic, 2014. Oversat af M. Pihl.

om amazoner. Nogle historikere har ment, at krigerkvinden 'Gyldenfod' hos Choniates skulle være identisk med Eleonora af Aquitanien. Choniates beskriver den tyske korsfarerhær i 1147 som:

"... En sværm af fjender, en frygtelig og dødsensfarlig pestilens, der faldt ind over de romerske grænser: Jeg taler om det tyske felttog – støttet af dets allierede og beslægtede nationer. Der var også kvinder i blandt dem, som red på heste lige som mænd, ikke på tæpper og i sidelæns sadde, men skamløst overskrævs red de som mænd på hestene med lanser og kampøkser, klædt i mandetøj gjorde de et ganske krigerisk indtryk – mere mandlige end amazoner. Én af dem skilte sig ud fra de andre som en anden Penthesilea², og på grund af det guld, som var broderet langs med sømmen og kanten på hendes klædning, blev hun kaldt for Gyldenfod³".

Eleonora af Aquitanien fremførte sit ønske om en aktiv rolle for kvinder i korstogsbevægelsen ved symbolsk at aflægge korsfarerløfte ved katedralen i Vézelay, hvor Maria Magdalenes relikvier og grav skulle have ligget. Hendes engagement i Det Andet Korstog blev prist som et forbillede for andre adelsfolk, og selvom der var delte meninger om hendes aktive deltagelse som kvinde, så blev det accepteret, muligvis også fordi hun var en mægtig politisk figur i tiden og støttede korstogsbevægelsen med mange ressourcer. Middelalderkrønikerne forklarer hendes aktive deltagelse i Det Andet Korstog med hendes store kærlighed til kong Ludvig d. 7., hans store kærlighed til hende, eller sågar hans jalousi, der gjorde det umuligt for dem at være adskilt. Da Eleonora og kong Ludvig d. 7. ankom til det Hellige Land blev de modtaget af Raymond, som var fyrste af Antiokia og Eleonoras onkel. Raymond håbede at overtale Ludvig d. 7. til at støtte hans planer om et generobre Edessa for at beskytte korsfarerstaterne og Antiokias østlige flanke, men kong Ludvig d. 7. ønskede at drage direkte mod Jerusalem. I denne strid om hvilken strategi, man skulle vælge, valgte Eleonora at støtte Raymond af Antiokia og gå imod sin mand. Muligvis gav det anledning til rygter om at hun skulle have indledt et udenomsægteskabeligt forhold til Raymond og ægteskabet mellem Eleonora og Ludvig d. 7. blev senere opløst.

William af Tyrus beretter:

"... Dronning Eleonora, som var en tåbelig kvinde, stillede sig på Raymonds side, og han planlagde at tage hende fra kongen – enten ved magt eller ved hjælp af rænkespil. Som sagt var hun en højst uforskammet dame og hun krænkede sin kongelige værdighed, vanærede ægteskabets love og hun var utro overfor hendes ægtemands seng. Da kongen opdagede dette, afværgede han fyrstens tilnærmelser og efter rådslagning med sine hoffolk fremskyndede han afrejsen (mod Jerusalem), forlod Antiokia i hemmelighed. Han, der var blevet modtaget så ærefuldt, rejste nu bort i vanære ..."⁴

Eleonoras konflikt med ægtemanden skyldtes formentlig i højere grad uenighed om, hvad der var den bedste strategi for Det Andet Korstog, hvor Eleonora støttede Raymonds ide om at angribe Edessa med det samme, mens kong Ludvig d. 7. først ville fuldende sin pilgrimsrejse til Jerusalem. Hun blev tvunget til at ledsage kong Ludvig d. 7. på rejsen til Jerusalem. Senere rejste Eleonora og Ludvig tilbage til Frankrig på hver deres skib, hvorefter deres ægteskab blev opløst og erklæret for ugyldigt. Senere giftede Eleonora sig med Henrik af Anjou, der var engelsk tronarving, hvorefter hun blev dronning af England og fødte sønnerne, der senere voksede op til at blive kong Richard Løvehjerte og prins John af England. Nogle krønikeskrivere i middelalderen bebrejdede senere Eleonora for Det Andet Korstogs fiasko, fordi hun med sit følge af adelskvinder skulle have bidraget til at sinke hæren og gøre

² En mytologisk krigerkvinde

³ [Chrysópous] Gyldenfod eller Gyldenstøvle

⁴ Oversat af M. Pihl efter *Chronicles of the Crusades - Eye-Witness Accounts of the Wars between Christianity and Islam*, E. Hallam (red.), 1997, s. 140-142

korsfarernes lejr mindre kysk end den ellers ville have været. Således mente krønikeskriveren William af Newburgh, at Det Andet Korstog slog fejl, fordi alle kvinderne forhindrede pilgrimshæren i at være ordentlig kysk.

Johannes af Salisbury (1120-1180) var en engelsk teolog og skribent, der var optaget af, hvad der foregik omkring pavens hof i tiden mellem 1148 og 1152. Det siges, at hans forbindelser ved pavehoffet skaffede ham kilder og information, som ellers ikke var tilgængeligt for andre historieskrivere. Som andre i tiden var Johannes af Salisbury også optaget af striden mellem kong Ludvig d. 7. og dronning Eleonora af Aquitanien i forbindelse med Det Andet Korstog, men hans fremstilling er mindre fordømmende og måske mere afvejet end William af Tyrus i synet på dronning Eleonora:

I marts 1148 kom den mest kristne konge over frankerne, kong Ludvig d. 7., til Antiokia og der blev han godt modtaget af prins Raymond. Prinsen var onkel til dronningen, Eleonora af Aquitanien, og han skyldte kongen troskab, kærlighed og respekt af mange grunde. Men mens de boede der for at formilde, hele og genopfriske de overlevende fra den ødelagte hær i Anatolien, gav prinsens nære kontakt med dronning Eleonora og hans næsten uafbrudte møder med hende anledning til kongens mistanke. Ludvigs mistanke blev kun forstærket, da dronningen besluttede at blive i Antiokia, mens han gjorde klar til sin afrejse, og prinsen var meget ivrig efter at beholde hende der, hvis dette var muligt uden kongens indvendinger. Da kongen skyndte sig at tage hende væk, nævnte hun deres familieforhold, og hun sagde, at det ikke længere var muligt for dem at forblive i ægteskabet, eftersom de var i familie med hinanden udi fjerde og femte led. Folk havde snakket om dette forhold i Frankrig før deres afrejse, da den tidligere biskop af Laon, Bartholomæus, havde forsket og beregnet graden af deres slægtskab, men det var ikke sikkert at dennes antagelse var troværdig.

Kongen var meget forstyrret over dette, og selv om han elskede dronningen med en næsten overdreven lidenskab, så gik han med til at opløse ægteskabet med hende, hvis hans egne rådgivere og franske adelige ville tillade det. Blandt kongens skrivere var en ridder ved navn Terricus Gualerancius, en eunuk, som dronningen altid havde hadet og gjort nar ad. Han var loyal overfor kongen og på meget god fod med ham, som han havde været det med kongens fader. Han foreslog dristigt Ludvig, ikke at tillade dronningen at blive længere i Antiokia, både fordi 'synden kunne skjule sig under slægtskabets kåbe' og fordi der var fare for en længere varende skandale, hvis det kunne blive opfattet som om kongen – oven i al hans anden modgang – var blevet frastjålet sin kone eller som om, han skulle være blevet forladt af hende. Han sagde dette, enten fordi han hadede dronningen, eller fordi han virkelig troede på det – måske under indtryk af et eller andet generelt rygte. Således blev hun revet væk og tvunget til at rejse mod Jerusalem sammen med kongen. Modviljen voksede i deres hjerter og ville ikke forsvinde, selvom de måtte forsøge at lade som om det ikke forholdt sig sådan.⁵

Andre kvinder på korstog:

Vi ved dog fra flere kilder, at kvinder deltog på korstogene. Krønikeskriveren Ambroise skrev også om andre kvinder, der skulle have deltaget i kampen om Akko under Det Tredje Korstog. Her beskriver han, hvordan kvinderne deltog i korsriddernes belejring af Akko, angreb tyrkerne med store knive og triumferende bragte tyrkernes afskårne hoveder med tilbage. I praksis deltog kvinder i korstogene fra starten af. Enten som deres mænds ledsagere, som koge- og vaskekoner, loppeplukkere og vandbærere. Hvis hæren led nederlag mod muslimerne ventede dem altid en hård skæbne som slaver eller den visse død. Generelt var det ilde set, at kvinder deltog direkte i korsriddernes

⁵ Oversat af M. Pihl efter Hallam s. 142-143.

kamphandlinger, men det kunne altså forekomme, hvilket kunne vække forundring hos nogle muslimer. Læs Imad Ad-Dins fremstilling (tekst 184), PDF-udgaven side 5, linje 26 til side 6, linje 31.

I det hele taget undrede muslimske iagttagere sig over frankernes kønsroller. Læs Usama ibn Munqidhs fremstilling (tekst 184), PDF-udgaven side 4 linje 7 til 12.

Mange kvinder i Europa kom i vanskeligheder, fordi deres mænd var draget på korstog og ikke vendte hjem. Disse kvinder var usikre på, om de kunne beholde deres jord og ejendom hjemme i Europa og det var vanskeligt for dem, at gifte sig igen, fordi de sjældent havde vished for, om deres mand vitterligt var faldet i krigen eller måske var forsinket på vej hjem. Nedenstående franske klagedigt blev forfattet af en ellers ukendt kvinde under korstogene:

*Jerusalem, du gør mig stor uret
ved at fratage mig det, jeg elskede mest.
Du skal i sandhed vide, at jeg aldrig vil elske dig,
for der er intet, der fyldte mig med mere glæde.
Ofte sukker jeg åndeløst på grund af dette,
således at jeg næsten bebrejder Gud,
som berøvede mig den glæde, jeg befandt mig i.
Smukke og søde elskede, hvordan vil du udholde
din store længsel efter mig, ude på det salte hav,
eftersom intet, der eksisterer nogensinde kan beskrive
dybden i den smerte, der er kommet over mig?
Når jeg husker dit søde og klare ansigt,
som jeg så ofte plejede at kærtegne og kysse,
er det et under, at jeg ikke mister min forstand.
Så hjælp mig Gud, der er ingen vej udenom.
Jeg må dø, sådan er min skæbne.
Jeg ved med sikkerhed, at den, der dør af kærlighed,
kun behøver en enkelt dag herfra og til Gud.
Ak, jeg ønsker at træde ind i sådan en dag,
så jeg kan finde min søde elskede endnu engang,
fremfor at forblive her, som en fortabt.⁶*

⁶ "Jherusalem, grant damage me fais", oversat af J. Rosenløv efter P. Dronke: *The Medieval Lyric*, Cambridge (2002) s. 106f.